

Onderwerp Beantwoording motie Culturele Hoofdstad van Europa
ter informatie

De leden van de raad van de gemeente Groningen
te
GRONINGEN

Telefoon	14 050	Bijlage(n)	1	Ons kenmerk	364532-2025
Datum	3-12-2025	Uw brief van		Uw kenmerk	

Geachte lezer,

Op 9 juli jl. nam uw raad een motie aan waarin u ons vroeg te onderzoeken of en hoe Groningen zich kandidaat zou kunnen stellen voor de titel van Culturele Hoofdstad van Europa in 2033. Ter uitvoering van uw motie inventariseerden we samen met de provincie de voorwaarden, kansen en risico's van een kandidaatstelling. De uitkomst vinden we interessant genoeg om een mogelijke kandidaatstelling gezamenlijk verder verkennen. We lichten zowel inventarisatie als verkenning toe in deze brief.

Inhoud

In onze brief gaan we achtereenvolgens in op de volgende vragen:

1. Wat hebben we gedaan in reactie op uw verzoek?
2. Wat behelst de titel Culturele Hoofdstad van Europa?
3. Wat is het proces rond een kandidatuur?
4. Wat zijn de voorwaarden, kansen en risico's?
5. Wat zijn de verwachte kosten en baten?
6. Hoe kijken we als college tegen een kandidatuur aan?

1. Aanpak inventarisatie

In de motie van 9 juli verzocht u ons te inventariseren of en hoe Groningen zich kandidaat zou kunnen stellen voor de titel van Culturele Hoofdstad van Europa in 2033. U vroeg ons specifiek de kansen en risico's inzichtelijk te maken, en hierbij lessen te betrekken van steden die zich eerder kandidaat stelden. Ook vroeg u ons mogelijke stakeholders te betrekken en u Q1 2026 over de uitkomsten te informeren.

Naast deskresearch hebben we voor ons onderzoek gesproken met (organisatoren van) culturele hoofdsteden, (niet bekroonde) kandidaatsteden en juryleden van de Europese

Commissie. Voor de inventarisatie is samen opgetrokken met de provincie Groningen, en zijn verkennende gesprekken gevoerd met de regiogemeenten en Nij Begun. Ook hebben we kennisgenomen van de brief van de Kunstraad Groningen, waarin zij mede namens vertegenwoordigers uit cultuursector, onderwijs en bedrijfsleven een kandidatuur bepleit.

2. Achtergrond

De Culturele Hoofdstad van Europa is een initiatief van de Europese Commissie. De titel bestaat sinds 1985, en wordt sinds 2004 aan twee steden toegekend. Vooraf wordt bepaald welke landen aan de beurt zijn om steden voor te dragen. Nederland mocht tot nu toe drie Culturele Hoofdsteden leveren: Amsterdam in 1987, Rotterdam in 2001 en Leeuwarden/Fryslân in 2018. In 2033 is Nederland wederom aan de beurt, samen met Italië.

Oorspronkelijk doel van het initiatief was het tonen van zowel de Europese verbinding als diversiteit. Aanvankelijk werden vooral wereldsteden als Amsterdam, Athene en Parijs bekroond. Geleidelijk gingen sociaaleconomische doelen de boventoon voeren en verschoof het perspectief naar de regio. Voor recente Culturele Hoofdsteden als Tartu (Estland, 2024), Chemnitz (Duitsland, 2025) en Trenčín (Slowakije 2026) telt veeleer de sociaaleconomische verbetering, (inter)nationale profilering en het bieden van een beter toekomstperspectief door de inzet van cultuur.

3. Proces

Het ministerie van OCW, verantwoordelijk voor de Nederlandse inzendingen, heeft nog geen gegevens beschikbaar over een procedure rond de kandidaatstelling voor 2033. De [spelregels van de Europese Commissie](#) geven aan dat 6 jaar voor het ‘titeljaar’ (nu 2033) de formele ‘call’ wordt gepubliceerd (hier 2027). Op basis van het proces rond LWD2018 verwachten we de volgende procedure:

- 1 oktober 2026: aanmelding door steden die zich willen kandideren bij het Ministerie van OCW.
- Najaar 2027: aanbieden bidbook inclusief begroting aan het Ministerie van OCW.
- Eind 2027: voordracht Nederlandse jury aan Nederlandse regering, die de kandidaten vervolgens voordraagt aan de Europese Commissie.
- Voorjaar 2029: keuze Europese jury uit voorgedragen kandidaten.

In haar spelregels geeft de Europese Commissie aan dat ‘ervaring heeft uitgewezen dat de meest succesvolle start voor een kandidatuur een voorbereiding kent van 2 á 3 jaar’¹. In dit geval dus 2-3 jaar vóór najaar 2027, waarmee we relatief laat zijn, maar nog niet *te* laat. Het beperkte tijdsaspect nemen we mee in ons proces.

4. Bevindingen

Naar aanleiding van uw motie hebben we voorwaarden, kansen en risico’s rond een mogelijke kandidaatstelling voor Culturele Hoofdstad van Europa in kaart gebracht. Onze bevindingen zijn als volgt:

¹European Commission, [European Capitals of Culture 2020-2033. A guide for cities preparing to bid](#), blz. 10

Voorwaarden

- De aanpak van lokale en regionale sociaaleconomische uitdagingen met behulp van cultuur staat voorop (kortom cultuur als vliegwiel, niet het in de schijnwerpers zetten van het cultuuraanbod *an sich*).
- Er moet sprake zijn van een stevige Europese dimensie, bijvoorbeeld doordat de ontwikkelde aanpak als voorbeeld dient voor andere Europese regio's en/of tot (verdere uitwerking van) internationale verbanden leidt.
- Er is zowel sprake van een intensief voortraject als structurele spin-off (aanzet tot daadwerkelijke verandering).
- Er moet sprake zijn van een eenduidig narratief en thematische samenhang (geen 'vergaarbak' van losse initiatieven).
- Breed draagvlak onder/betrokkenheid van inwoners en andere stakeholders (lokale/regionale overheden, bedrijfsleven) is essentieel.
- Kandidaatstelling geschiedt formeel door een stad, maar een regiobrede propositie heeft sterk de voorkeur (zie ook Essen/Ruhrgebied, LF2018).
- Hoewel een forse investering is vereist, is een goed programma belangrijker (Leeuwarden versloeg Eindhoven met ca. de helft van het budget).

Kansen

- Zowel kandidaatstelling als bekroning kan een stevige impuls bieden aan de brede welvaart en het samen optrekken van stad en regio.
- Het biedt een inspirerende versnellingsmotor voor de uitvoering van het economisch programma van Nij Begun, met name rond de doelstellingen VTE (vrijtijdseconomie) en is een mogelijke invulling van de Internationale Culturele Manifestatie die is benoemd in het Ontwikkelprogramma Ruimte voor Vrijtijd (voorheen de Baanbreker Vrijtijdseconomie).
- De uitwerking van een kandidatuur (2026-2027) kan worden benut als strategische visie en daarmee voorspel op de nieuwe kadernota Cultuur, die samen met de provincie wordt beoogd voor de periode 2029-2036.
- Het imago van cultuurstad Groningen - óók als trekker voor de regio - heeft behoefte aan een impuls (de eerdere landelijke top 5 positie is uit beeld)
- Met de aardbevingsproblematiek is er een specifieke, grootschalige uitdaging die uitnodigt tot een nieuw, hoopvol toekomstperspectief.
- De ontwikkeling en profilering van culturele publiekstrekkers als Niemeyer, popzaal, Hortus Biotoop en voorterrein Suiker kunnen worden versterkt (o.a. placemaking, wisselwerking), evenals andere (culturele) evenementen (zoals 1000 jaar Groningen in 2040).
- Ook maatschappelijke opgaven en provinciale programma's, zoals ruimtelijke kwaliteit (ontwerp) en landschap, zijn goed aan het programma te verbinden.
- Kracht, omvang en maatschappelijke dimensie (o.a. De Wijk de Wereld) van onze culturele infrastructuur bieden goede aanknopingspunten voor een sterk en eigenzinnig cultureel programma.
- Een eventuele kandidatuur begint morgen en geeft meteen (langjarig) energie.

Risico's

- Het betreft een omvangrijk, langjarig project dat organisatorisch en financieel veel vraagt, en derhalve verenigd zou moeten worden met onze andere grote opgaven (zoals bijvoorbeeld vermeld op de SIA) en uitdagingen (zoals het

‘ravijnjaar’ 2028), financieel én organisatorisch; uitdagingen die er ook zijn voor veel potentiële partners (zoals het onderwijs en de regiogemeenten).

- De gemeentebegroting houdt geen rekening met een mogelijke dekking van plan- en projectkosten.
- Succes is niet verzekerd, van een kandidatuur noch het kroonjaar (2033) zelf noch de periode daarna. Impactanalyses zijn veelal indicatief.
- Doel is structurele verandering, niet een ‘eindig’ evenement per 2034 (met dus ook structurele inzet en middelen).
- Versnippering, verdeeldheid, een gebrek aan draagvlak of integraliteit, en/of een verschil in verwachtingen kunnen grote gevolgen hebben
- Een aantal beoogde culturele publiekstrekken (zoals Popzaal, voorterrein Suiker) is naar verwachting niet gereed in het ‘culturele hoofdstadjaar’ 2033 (maar staat nog ‘in de steigers’).
- LF2018 kan het gevoel geven dat het Noorden ‘al aan de beurt is geweest’ of dat we doen ‘wat Leeuwarden al heeft gedaan’.
- Het gevoel van een ‘feestelijk evenement’ kan zich moeizaam verhouden tot de breed ervaren misère rond de aardbevingsproblematiek.
- De tijd voor kandidaatstelling/uitwerking van een bidbook is beperkt.

5. Kosten en baten

Onderzoek maakt duidelijk dat het lastig is algemeen geldende uitspraken te doen over benodigd budget voor en (een verdeling in) de bekostiging van (een kandidaatstelling voor) Culturele Hoofdstad van Europa. Enkele voorbeelden:

- Eindhoven/Brabantstad kandideerde zich voor 2018 met een budget van 144 miljoen euro, Leeuwarden/Fryslân van 74 miljoen (en Leeuwarden won).
- LF2018 was weer zeer succesvol in het organiseren van sponsors (ruim 50 miljoen euro), terwijl bij andere Culturele Hoofdsteden het leeuwendeel van het budget weer door overheden bijeen werd gebracht.
- Maastricht stond in haar bidbook met medeoverheden garant voor 60 miljoen euro, en gaf zichzelf opdracht dit in het verdere traject uit te breiden met tenminste 20 miljoen euro aan sponsorgeld.
- Leuven (samen met Oost-Brabant Culturele Hoofstad in 2030) bracht in haar bidbook twee bouwkundige projecten in (verbouwing stadhuis en nieuw podiumkunstengebouw) als ‘vlaggeschipprojecten’, inclusief de hiervoor al eerder in de gemeentebegroting gereserveerde middelen.

Plankosten

Onderdeel van het budget voor kandidaatstelling zijn plankosten. Deze zijn voor de uitwerking van een bidbook direct nodig, in het geval van Groningen per 2026. Als richtlijn geldt hiervoor tenminste € 500.000 per jaar. De gemeentebegroting voorziet op dit moment niet in een mogelijk aandeel in deze kosten.

Benodigd budget

Algemene uitspraken over benodigd budget en het aandeel van financiële partners zijn niet eenvoudig te doen. Culturele hoofdsteden kennen, evenals hun achtergrond en context, grote verschillen. Eigen keuzes en mogelijkheden in programma, aanpak en begroting zijn leidend. Ook is niet altijd te bepalen of het budget bij het ‘bid’ passend was voor een kandidatuur indien er geen bekroning volgde.

Van Leeuwarden/Fryslân 2018 zijn de volgende cijfers rond het aanvankelijke én het uiteindelijke budget bekend:

Budget LF2018 (bron: evaluatie Europese commissie)			
Bijdrage	Bidbook	Werkelijk	Verschil
Publieke sector	52,3 mln.	53,8 mln.	+1,5 mln.
Private sector	22,0 mln.	50,8 mln.	+ 28,8 mln.
Totaal budget	74,3 mln.	104,6 mln.	+ 30,3 mln.

Daarbij kan het volgende worden opgemerkt:

- Gemeente Leeuwarden investeerde 8,3 mln. euro, andere Friese gemeenten samen 6,5 mln, de provincie Fryslan 20 mln.
- Het ministerie van OCW droeg 7,5 mln. euro bij.
- De toename van het beschikbare budget zat in meer sponsorinkomsten dan verwacht (50,8 mln. i.p.v. 22 mln.) en een betere ticketverkoop dan verwacht (20 mln. i.p.v. 4 mln.). Overigens waren veel activiteiten gratis toegankelijk.

De Europese Commissie stelt aan een gekozen Culturele Hoofdstad 1,5 miljoen euro beschikbaar onder de noemer Melina Mercouri Prijs. Ook zijn Europese subsidies te verwerven via bijvoorbeeld Creative Europe, het Europese subsidieprogramma voor de culturele en creatieve sector.

Baten

Onderzoeksbureau BBO bracht in 2019 de [economische impact van LF2018](#) op de totale regio in kaart:

Schatting economische effecten LF2018 korte termijn		
Type effect	Impact (euro)	impact (arbeidsjaren)
Bestedingen extra bezoekers/toeristen	125-200 mln.	1.000-1.500
Extra omzet culturele/creatieve sector	35 mln.	700
Uitgelokte investeringen	20-25 mln.	200-250
Afgeleide bestedingseffecten	40-50 mln.	600-850
Totaal	220-310 mln.	2.500-3.300

Hierbij zijn de volgende opmerkingen te plaatsen:

- De bestedingen van de ca. 5,3 mln. bezoekers van de hoofdevenementen en het 'Mienkip'-programma zijn exclusief ticketprijs.
- Het betreft de neerslag in de regio, spin-off daarbuiten (wel aanwezig) is niet meegeteld.
- Het aantal *extra* overnachtingen in de hele regio (inc. Waddeneilanden) t.o.v. de voorgaande jaren bedroeg ca. 800.000 in 2017 en 2,1 miljoen in 2018.
- Het geheel aan berekende impact is op basis van een welvaartseconomische benadering (wat meer is dan bijvoorbeeld alleen bestedingen).
- Het aantal geschatte arbeidsjaren is de toename in (tijdelijke) werkgelegenheid als gevolg van LWD2018.
- Het betreft een indicatieve schatting, o.a. door gebrek aan voldoende harde gegevens. Wel gaat het om een minimumschatting.

- Uitgelokte investeringen i.h.k.v. LF2018 zijn er zowel publiek (zoals opwaardering stationsgebied) als privaat (o.a. uitbreiding horeca, opwaardering Blokhuispoort).
- Afgeleide bestedingseffecten zijn bestedingen in de regio van extra huishoudens door de toegenomen werkgelegenheid als gevolg van LF2018.
- In relatie tot de investering is er sprake van een multiplier van 2,2 tot 3 en is het daarmee 'maatschappelijk rendabel' (impact groter dan impuls).

Bovenstaande effecten zijn er in de eerste plaats op de korte termijn. Te verwachten effecten op de lange termijn zijn volgens onderzoeksbureau BBO:

- vergroten aantrekkelijkheid regio voor toeristen;
- structurele toename omzet culturele sector;
- versterken creatieve sector, dynamiek en bijdrage aan innovatie;
- versterken samenwerking, netwerken en crossovers;
- versterken imago en aantrekkelijkheid woon- en werkomgeving;
- effecten op participatie/gezondheid/welzijn.

Opbrengst kandidatuur

In een land dat aan de beurt is een Culturele Hoofdstad van Europa te leveren, mag elke stad zich kandidaat stellen. Tot nu toe hebben in ons land Nijmegen en Den Haag aangegeven dit te doen voor 2033. Heerlen en de provincie Zeeland overwegen nog. Maar wat als je je kandideert en het niet wordt - is dat het waard?

We spraken met meerdere steden over de opbrengst van hun *kandidatuur*, waaronder Maastricht en Eindhoven. Zij kandideerden zich voor 2018, maar zagen Leeuwarden er met de titel vandoor gaan. Spijt is er echter niet. Ondanks de forse inspanning die de kandidatuur vroeg én de kater die volgde, bleek het proces het begin van nieuwe en steviger samenwerkingen, bijvoorbeeld tussen stad en regio. Ook anderszins was er een impuls, bijvoorbeeld in de vernieuwing en versterking van de creatieve sector. Zo kreeg de Dutch Design Week in Eindhoven een 'boost' en zette urban de eerste stap naar volwaardig onderdeel van de stedelijke infrastructuur. 'Het leidt tot een nieuwe dynamiek,' stelt Maastricht over haar vergeefse kandidatuur. 'Culturele Hoofdstad is een vlag die verenigt en waar iedereen achteraan loopt. In die periode zijn zaadjes geplant waarvan we nog steeds de vruchten plukken.'

Resumerend

Op basis van ons onderzoek komen we tot de volgende uitspraken:

- gemene delers noemen over benodigde investeringen en verwachte opbrengst is lastig. Steden verschillen in omvang, ambitie en aanpak. Metingen zijn vaak indicatief. Budget en ambities moeten vooral passen bij eigen doelstellingen, programma en mogelijkheden.
- Grosso modo werkt de titel als multiplier van 1 naar 3 (1 euro levert er 3 op).
- Een kandidatuur kan een koepelaanpak zijn voor reeds bestaande doelstellingen (met name rond VTE vanuit Nij Begun).
- Van belang is (het benadrukken van) het sociaaleconomische aspect, gericht op transitie/het bieden van een nieuw toekomstperspectief, en de inzet van cultuur hierbij; het is géén 'cultureel feestje'.
- Een kandidatuur vraagt organisatorisch en financieel zeer veel, en kan alléén succesvol zijn met commitment en overtuiging van de benodigde stakeholders

(bewoners, cultuursector, stad, provincie, regiogemeenten, Nij begun, bedrijfsleven).

- Voor plankosten wordt een gemiddelde van € 500.000 per jaar genoemd, op te brengen door de gezamenlijke stakeholders.
- Stedelijke en regionale projecten en evenementen kunnen door inpassing in/verbinding met het traject een impuls in brede zin krijgen.
- Een kandidatuur vraagt veel, maar levert wel altijd maatschappelijke winst op - óók als er geen bekroning volgt. Bijvoorbeeld in de samenwerking stad en regio, als vliegwielen voor een nieuw perspectief in maatschappelijke opgaven en als opmaat naar de nieuwe kadernota Cultuur.

6. Standpunt college

Als college zien we dat de titel van Culturele Hoofdstad van Europa het nodige kan brengen. Het kan handvatten bieden voor ons programma vanuit Nij Begun, en trots en herstel brengen na een periode van intensieve aardbevingsproblematiek. Het kan onze cultuursector versterken, en onze kracht en eigenheid op een nieuwe manier voor het voetlicht brengen. En het kan Groningen als geheel helpen aan een nieuw en hoopvol toekomstperspectief.

Andere (culturele) projecten en evenementen kunnen worden versterkt en verbonden. Zoals De Opening, de landelijke (op nationale tv uitgezonden) aftrap van het culturele seizoen, die de cultuursector graag in Groningen organiseert in 2027, en de viering van 1000 jaar Groningen in 2040. Daarmee is bijvoorbeeld een 'drietrapsrakiet' mogelijk rond de doelen VTE, met inbegrip van beoogde boegbeelden als Niemeyer en het voorterrein Suiker (zo niet door ingebruikname, dan door placemaking of het vast 'in de schijnwerpers zetten').

Maar we zien ook dat een kandidaatstelling veel vraagt. Bijvoorbeeld organisatorische inzet en middelen die beide al zwaar worden belast door de opgaven en uitdagingen die we nu en straks hebben. Als gemeente staan we aan de vooravond van veel grote investeringen, bijvoorbeeld rond verduurzaming, onze infrastructuur en ons voorzieningenniveau. Het naderende ravijnjaar 2028 belooft forse Rijksskortingen, met navenante impact op onze gemeentebegroting.

Daarbij biedt een kandidaatstelling zelf stevige uitdagingen. Bijvoorbeeld op het gebied van samenwerking. Zonder inzet en commitment van alle partners is de kans van slagen beperkt. Partners uit de cultuur- en onderwijssector, bedrijfsleven en mkb hebben aangegeven positief tegenover een kandidatuur te staan. Maar ook zij kampen met uitdagingen die de benodigde organisatorische en financiële slagkracht kunnen beperken. Waar een wil is, is niet altijd een weg.

Daartegenover staat dat alleen al het uitwerken van een kandidatuur waarde kan genereren. Bijvoorbeeld door het ontstaan of versterken van coalities en initiatieven vanuit stad, regio, cultuursector, kennisinstellingen en bedrijfsleven. De insteek is in deze fase te komen tot 'no regret'-maatregelen, die hoe dan ook waardevol zijn. Bijvoorbeeld voor de trajecten rond Nij Begun en 1000 jaar Groningen in 2040, en de nieuwe kadernota Cultuur die we in 2028 samen met de provincie willen opstellen.

Alles overziend vinden we als college de verrichte inventarisatie interessant genoeg om een verdere verkenning uit te voeren naar een kandidaatstelling van Groningen als

Volgvel 7

Culturele Hoofdstad van Europa in 2033. Hierin willen we onderzoeken hoe we het zouden kunnen doen, met wie en met welke financiering, en of dit alles toereikend is. Deze verkenning willen we wederom samen uitvoeren met de provincie, en afronden en aan u presenteren in Q2 2026.

We vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Groningen,

burgemeester,
Roelien Kamminga

locosecretaris,
Bert Popken

Deze brief is elektronisch aangemaakt en daarom niet ondertekend.